

rat. 14/4-67

Kertomus kaivauksesta, jonka hum. kand. Pirkko-Liisa Lehtosalo suoritti heinäkuussa 1965 R u s k o n Merttilän kylässä mv. Eero Jussilan (os. Merttilä, Rusko) omistaman Jussilan talon Koismäessä. Kaivauksen kohteena oli rautakautinen kalmisto, jonka olemassaolon maisteri Matti Huurre oli havainnut inventointimatkinsa yhteydessä kesällä 1962, ks. Matti Huurteen Ruskon inventointikertomuksessa n:o 26. KM:n top. arkistossa. - Tähän kertomukseen kuuluu 11 karttaliitettä ja 17 valokuvaa (filmien n:ot 31455-31462, 32021-32025) sekä väri-
92-97 diapositiivit n:ot (32165-32170.) Löydökset on luetteloitu KM:n esih. osaston luettelonumeroilla 16951:1-150.

Kalevalaisten Naisten Liitto ry:n lahjoitettua keväällä 1965 määrärahan arkeologisia tutkimuksia varten sain Muinaistieteelliseltä toimikunnalta tehtäväkseni käyttää sen Koismäen kalmiston luonteen selvittämistyöhön. Työni käsitti osaksi koekaivauksen, osaksi kalmiston kartoituksen ja valokuvauksen, jotka suoritin heinäkuussa 1965; osa valokuvista sekä diapositiivit on kuitenkin otettu vasta seuraavana kesänä. Osan kartoista on piirtänyt Asko Waltari.

Koismäki on kalliainen, mäntyjä ja katajia kasvava kumpare n. 2,4 km Ruskon kirkosta linnuntietä pohjoiskoilliseen ja n. 200 m Jussilan talosta lounaaseen. Se erottuu aidattuna n. 140 x 110 m laajana alueena ympäröivistä pelloista ja kohoaa niitä n. 15 m ylemmäksi (ks. valokuvat 1-5 sekä diapositiivit). Kalmisto on mä-

en etelärinteessä ja koekuoppien avulla sen laajuus saatiin n. 800 m²:ksi, ks. karttaliitteet 1 ja 2 sekä valokuvat 15-17, joista näkyy, kuinka rinteen nurmikosta pistää siellä täällä kiviä esiin. Kyseessä on polttokenttäkalmisto, kuten maisteri Huurre oli arvellutkin. Tämän alueen itäpuolella on maassa matalia, n. 2,5-3 x 1-1,5 m laajoja painaumia, joita arvelin ruumishaudoiksi. Koekaivauksessa päätin avata pari näistä sekä tutkia sen jälkeen pienen alueen polttokalmistosta.

Edellä mainituista painaumista oli neljä selvää lähekkäin yhdessä ryhmässä; ne on kartoissa merkitty n:oilla I-IV. Yksi näistä oli suunnassa länsi-itä, muut suunnassa luode-kaakko. Rinteen kaltevuus tässä kohden oli yli 3 m 25 m:n matkalla, joten laskeumien pohjoispäät olivat huomattavasti eteläpäitä ylempänä. Laskeumien keskikohta oli n. 15 cm reunoja alempana. Kaivauksissa avattiin näistä n:oilla I ja II merkityt.

Ruumishauta(?) I

Kun ensimmäisen laskeuman kohdalta oli poistettu n. 10 cm paksu turvekerros (ks. karttaliite 3), tuli sen alta näkyviin savensekaista maata, jossa näkyi n. 2,5 m pitkä ja n. 80 cm leveä tumma alue suunnassa luode-kaakko. Tämän alueen kaakkoispäässä ja keskikohdalla oli jonkin verran kiviä ja nokista maata, kaakkoispäässä kivien keskellä jopa nokimaaläikkä (ks. karttaliite 4). Kun kivet oli poistettu, tumman maan alue erottui suorareunaisena, pitkänomaisena, luoteispäästä suippona alueena, ks. karttaliite 5 ja valokuvat 7-10. Tämän tumman maan paksuus oli n. 40 cm ja sen ala-

raja myötäili melko tarkkaan painauman muotoa, niin että luoteispää oli ylempänä, kuten profiilikartoista näkyy (karttaliite 5). Muotonsa puolesta tämä kuopanne olisi saattanut olla hauta, mutta ainoat löydökset siitä olivat palaneen saven murusia (16951:1-5); maa oli kuitenkin pohjempana kovaa savea, jossa olisi luullut jätteidensä säilyneen, jos näin epäsopivaan maahan olisi ruumishautaja tehty.

Ruumishauta(?) II

Hautamainen laskeuma II oli miltei pohjois-eteläsuunnassa kallistuen vain vähän luode-kaakkoon. Siinä oli n. 10 cm paksu turvekerros (karttaliite 3) ja sen alta paljastui n. 2 m pitkä ja 90 cm leveä pohjoispäähän hieman kapeneva tumman maan alue, jonka keskustassa oli selvä ja melko säännöllinen kiveys. Päinvastoin kuin edellisessä tapauksessa tämän alueen päät olivat melkein koko ajan pyöristyneet (ks. karttaliitteet 6 ja 7). Maa ei tässä myöskään ollut pelkästään savea, vaan haudan pohjoispään koskettaessa savimaan rajaan sen keski- ja eteläosa oli kaivettu soraan (ks. karttaliite 7). Kivet olivat enimmäkseen lohkottuja, kuten näkyy valokuvista 13-14. Niitä oli joitakin vielä tumman maan pohjassa, joka oli eteläpäässä 45 cm:n syvyydessä, pohjoispäässä vain n. 30 cm:n syvyydessä (profiilikartat karttaliitteessä 6). Tuntui siltä kuin pohjoispää olisi jäänyt ylempiä johtuen savesta, jonka sisään se ei paljoakaan painunut. Pohjan keskikohdalla oli hieman hiilenpalasia, joita tässä kuopassa ei ollut esiintynyt ylempänä. Ainoat löydökset olivat pari palanutta savenpalasta (16951:6-7), mutta sekä kuopan muoto että kiveyksen

laatu olivat siinä määrin ruumishautaan viittaavia, etten pitäisi mahdottomana, että se oli sellainen. Vaikka siis näiden tutkimusten valossa rinteessä ei ollut ^{esineellisiä} ruumishautoja, lienee syytä suhtautua painaumiin sillä varauksella, että niiden joukossa voi olla sellaisiakin, jotka ovat maanpäällisiä merkkejä pakanallisista ruumishautoista. Maaperä ei myöskään joka paikassa ole savea, vaikka sitä tavattiin useimpien koekuoppien pohjalta, vert. karttaliitteet 1 ja 2.

Polttokenttäkalmisto

Polttokenttäkalmistosta kaivettiin 25 m² laaja alue, joka valittiin kalmiston eteläreunasta koekuopista M7 ja M8 länteen; edellisessä kuopassa oli ollut tummaa maata, kiveystä ja saviastianpaloja, kun sen sijaan kuopassa M8 oli heti turpeen alla savea. Näytti siltä, että kalmiston etelärajan pitäisi jäädä kaivauksen alaiseksi otetulle alueelle (ks. karttaliitteet 1 ja 2). Turpeen paksuus oli tässä osassa kalmistoa n. 5-10 cm ja kiveys sen alla oli pääasiassa vain yksikerroksinen (valokuva 17). Tumman maan paksuus oli 10-25 cm ja sen alla oli maaperä savensekaista (karttaliitteet 8-10). Löydökset olivat heti turpeen alla tai sitten kivien välissä ja niitä oli runsaasti, kuten karttaliitteestä 11 käy ilmi. Esinelöydöt sijoittuivat melko tasaisesti yli koko alueen, vain ruutu 1a alueen pohjoisreunalla oli kokonaan ilman niitä, samoin koekuoppaan M8 rajoittuva ruutu 4e, josta kulttuurimaa-kin puuttui ja jonka perusteella kalmiston etelärajan voidaan päätellä kulkeneen tässä kohden ruuturivin e paikkeilla.

Ruutujen 1c ja 2c rajalla oli runsaasti nokimaata, palaneita luita ja saviastianpaloja (16951:103-104, 111-112). Hyvin nokinen alue oli myös ruudussa - 2b sekä ruudun -2a pohjoisosassa, mistä löytyi runsaasti saviastianpalojakin. Yleensä ei palaneita luita ollut kovinkaan paljon neliometriä kohden ja saviastianpaloja oli runsaasti vain ruuduissa 2c (16951:111), 4a (16951:124) ja -2a (16951:141). Saviastianpalojen joukossa oli melko runsaasti koristettujakin.

Metalliesineitä ja niiden katkelmia oli runsaasti: keihäänkärki (16951:27) sekä kaksi sellaisen katkelmaa (16951:70,85), rautaiset keritsimet (16951:22), sirpin tai viikatteen katkelma (16951:75), rautaveitsi (16951:47), rautainen lukko (16951:37), pyöreiden kupurasolkien katkelmia (16951:34, 56, 72, 79, 95), pronssisten hevosenkenkäsolkien katkelmia (16951:32, 44), pronssisen rannerenkaan katkelma (16951:35), pronssisen kaularenkaan katkelma (16951:74), palasiksi mennyt pronssisormus (16951:46), lasimassahelmiä (16951: 29, 39, 40, 45, 48, 54, 57, 59, 60, 62, 64, 68, 69, 89, 90, 91, 92, 96), niittinauloja, pronssisten ja rautaisten helojen katkelmia y.m.

Kalmisto jatkuu varmasti kaivetusta alueesta itään, länteen ja pohjoiseen, kun sen sijaan etelän puolella kalmiston raja on tuskin kaukana. Kokeeksi kaivettu ruutu 4e oli löydötön, mutta raja ei luonnollisestikaan voi kulkea aivan mielivaltaisesti vedettyjen linjojen mukaan ja d-rivin eteläreunasta tuli vielä löydöksiä, joten kalmisto jatkunee siitä hieman etelään.

Kaivauksen jälkeen kaikki koekuopat ja kaivausalueet peitettiin entiselleen, joten rinne on ehjä caterpillarilla ruhjottua aluetta lukuunottamatta, ks. Huurteen inv. kertomus s. 31. Tämä alue pitäisi vielä tutkia ja entistää, jos kalmistoalue halutaan säilyttää ehjänä kokonaisuutena.

Kaivauksen kestäessä sain mv. Matti Alanteelta rautaisen keihäänkärjen, joka todennäköisesti on löydetty Ruskon Päijäisten Hiisimäestä. Sen tarkkaa löytökohtaa samoin kuin löytöaikaakaan ei lahjoittaja kuitenkaan enää muistanut. Olisi kenties syytä tarkastaa hieman Hiisimäkeäkin, ^{mikäli} Koismäessä suoritetaan lisäkaivauksia.

Helsingissä 13. 4. 1967

Pirkko-Liisa Lehtosalo

Pirkko-Liisa Lehtosalo

Luettelo diapositiiveista

1. Koismäen kalmisto kuvattuna koillisesta	32165 dia 92
2. Koismäki kuvattuna idästä päin	32166 dia 93
3. Koismäki kuvattuna itäkaakosta käsin	32167 dia 94
4. Koismäki kuvattuna eteläkaakosta	32168 dia 95
5. Koismäki kuvattuna etelästä päin	32169 dia 96
6. Koismäen kalmistorinne kuvattuna etelästä käsin	32170 dia 97

RUSKO, MERTTILÄ

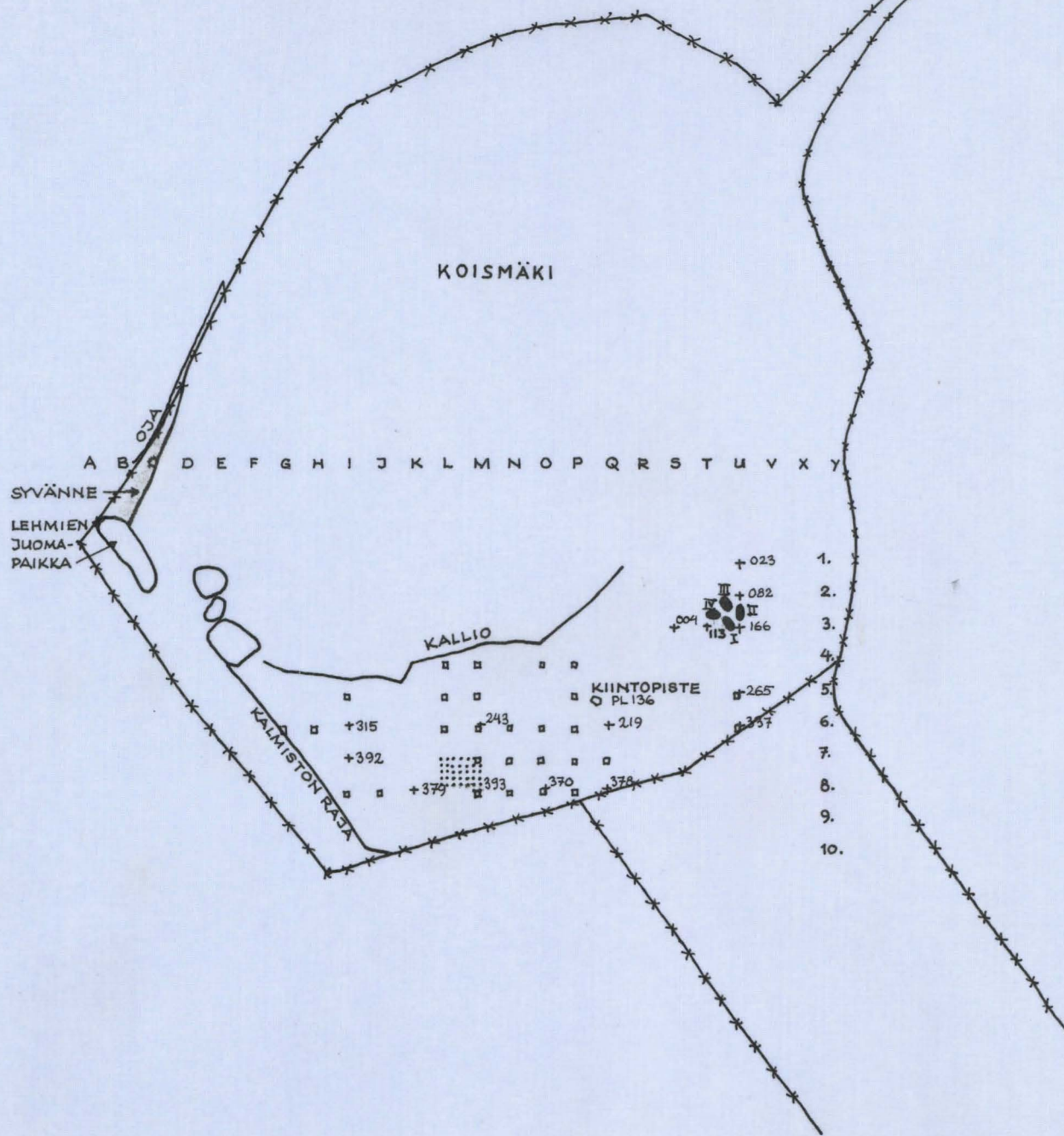
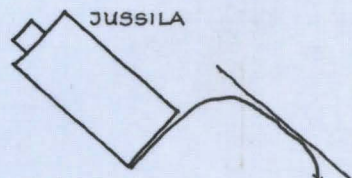
Jussila, Koismäki

Mittakaava 1:1000
Kiintopisteen pl 136

Pirkko-Liisa Lehtosalo 1965

KOEKUOPPA	PINTA	POHJA	SAVEA
U5	PL 265	PL 287	SAVEA
"	U6	PL 337	PL 363 MULTAA, SAVEA
"	Q6	PL 219	PL 228 SAVEA
"	Q7	PL 285	PL 334 SAVEA, SORAA
"	P4	PL 020	PL 040 KIVEÄ, SAVEA
"	P5	PL 132	PL 153 SAVEA
"	P6	PL 213	PL 257 SAVEA
"	P7	PL 280	PL 320 SAVEA
"	P8	PL 370	PL 398 SAVEA
"	O4	PL 023	PL 054 HIILTÄ, MUSTAA MAATA, HIEKKAA
"	O6	PL 213	PL 231 KALMISTOKIVEYSTÄ, TUMMAA MAATA
"	O7	PL 263	PL 299 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	O8	PL 370	PL 397 SAVEA
"	N6	PL 222	PL 234 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	N7	PL 292	PL 310 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	N8	PL 369	PL 387 HIILTÄ, TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	M4	PL 015	PL 040 TUMMAA MAATA, KALMISTOKIVEYSTÄ
"	M5	PL 169	PL 179 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	M6	PL 243	PL 265 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	M7	PL 313	PL 325 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	M8	PL 393	PL 415 SAVEA
"	L4	PL 075	PL 090 TUMMAA MAATA, SAVEA
"	L5	PL 149	PL 156 MUSTAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	J8	PL 435	PL 475 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	I5	PL 236	PL 247 SAVENSEKAISTA MULTAA, KIVEYSTÄ
"	I8	PL 463	PL 485 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	H6	PL 370	PL 389 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
"	G6	PL 424	PL 453 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ, RUUKUNPALOJA, SAVITIIVISTETTÄ

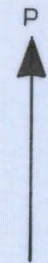
P

RUSKO, MERTTILÄ
Jussila, Koismäki

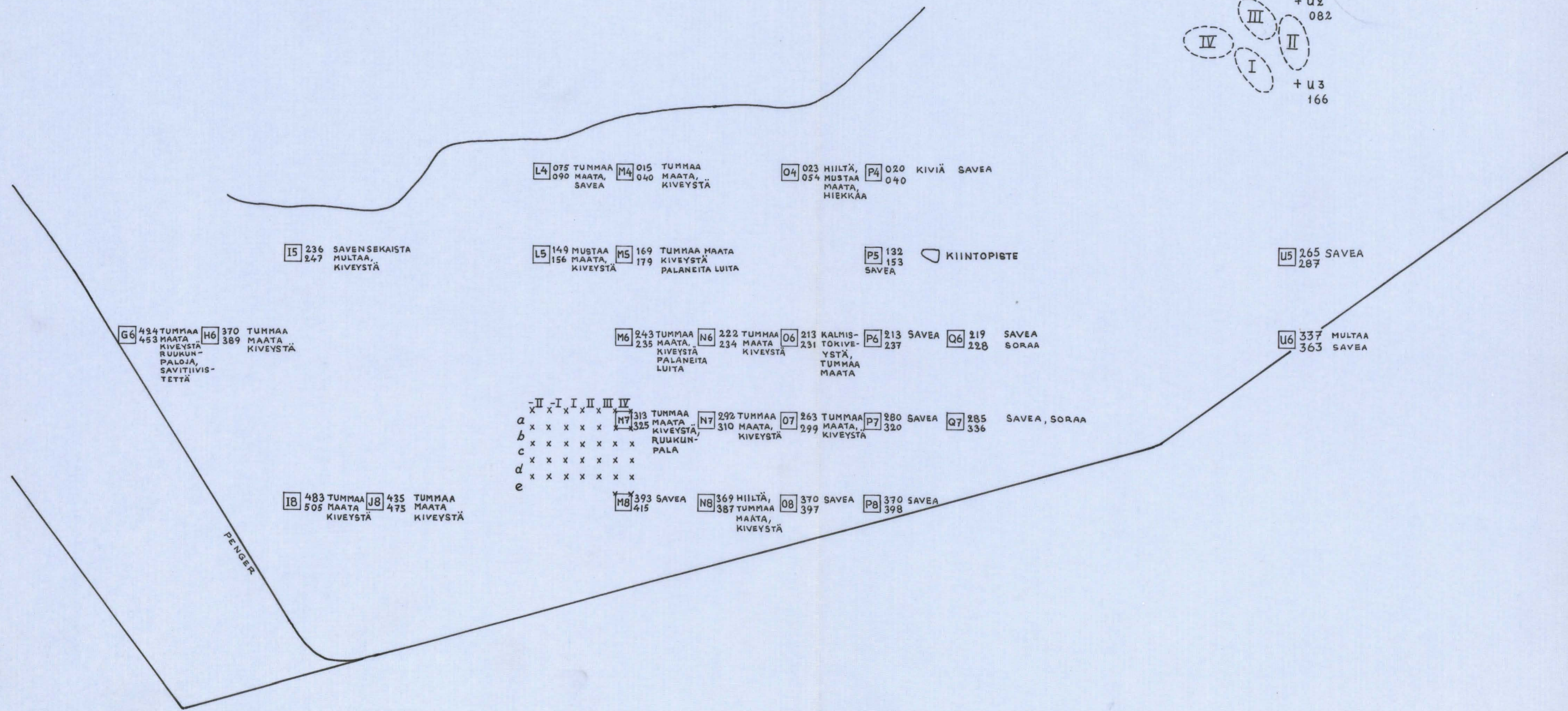
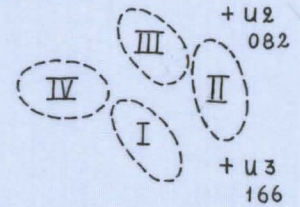
Mittakaava 1:250
Kiintopisteen pl 136

Pirkko-Liisa Lehtosalo 1965

+ 023

HAUTAMAISET
LASKEUMAT

L4 075 TUMMAA MAATA, SAVEA
090 MAATA, SAVEA
M4 015 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
040 MAATA, KIVEYSTÄ
O4 023 HIILTÄ, MUSTAA MAATA, HIEKKÄÄ
054 MUSTAA MAATA, HIEKKÄÄ
P4 020 KIVIÄ SAVEA
040 MAATA, KIVEYSTÄ

I5 236 SAVENSEKAISTA MULTAA, KIVEYSTÄ
247 MAATA, KIVEYSTÄ

L5 149 MUSTAA MAATA, KIVEYSTÄ
156 MAATA, KIVEYSTÄ
M5 169 TUMMAA MAATA KIVEYSTÄ
179 PALANEITA LUITA

P5 132 KIINTOPISTE
153 SAVEA

U5 265 SAVEA
287 MAATA, KIVEYSTÄ

G6 424 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
453 MAATA, KIVEYSTÄ
H6 370 TUMMAA MAATA KIVEYSTÄ
389 MAATA KIVEYSTÄ
RUUKUNPALOJA, SAVITIIVISTETTÄ

M6 243 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
235 MAATA, KIVEYSTÄ
N6 222 TUMMAA MAATA KIVEYSTÄ
234 MAATA KIVEYSTÄ
PALANEITA LUITA

O6 213 KALMIS- TOKIVEYSTÄ, TUMMAA MAATA
231 MAATA, KIVEYSTÄ
P6 213 SAVEA
237 MAATA, KIVEYSTÄ
Q6 219 SAVEA
228 MAATA, KIVEYSTÄ

U6 337 MULTAA
363 SAVEA

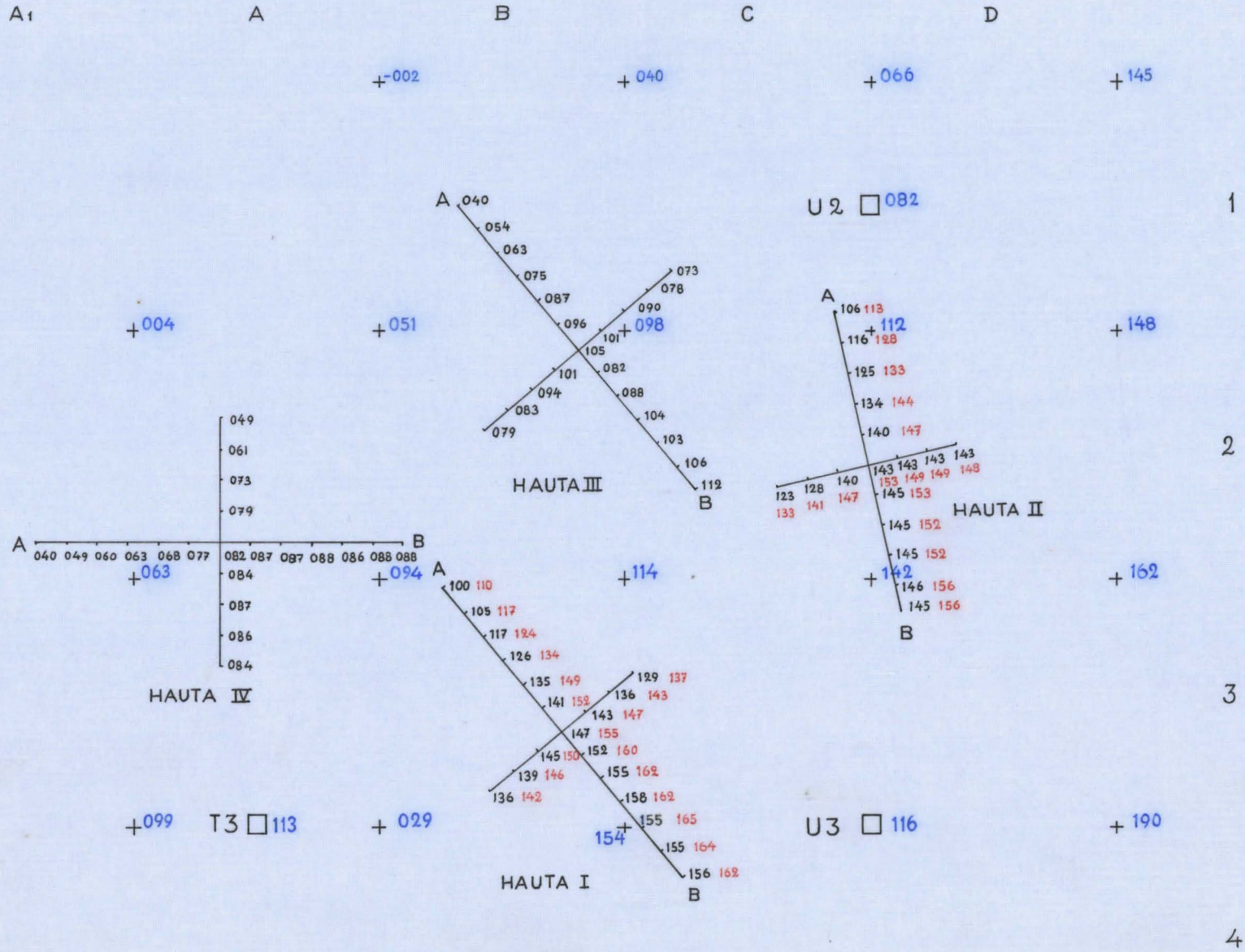
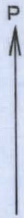
	-II	-I	I	II	III	IV
a	x	x	x	x	x	x
b	x	x	x	x	x	x
c	x	x	x	x	x	x
d	x	x	x	x	x	x
e	x	x	x	x	x	x

I8 483 TUMMAA MAATA KIVEYSTÄ
505 MAATA KIVEYSTÄ
J8 435 TUMMAA MAATA KIVEYSTÄ
475 MAATA KIVEYSTÄ

M8 393 SAVEA
415 MAATA, KIVEYSTÄ
N8 369 HIILTÄ, TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
387 MAATA, KIVEYSTÄ
O8 370 SAVEA
397 MAATA, KIVEYSTÄ
P8 370 SAVEA
398 MAATA, KIVEYSTÄ

O7 263 TUMMAA MAATA, KIVEYSTÄ
299 MAATA, KIVEYSTÄ
P7 280 SAVEA
320 MAATA, KIVEYSTÄ
Q7 285 SAVEA, SORAA
336 MAATA, KIVEYSTÄ

PENGER

Rusko, Merttilä, Jussila, Koismäki

Pirkko-Liisa Lehtosalo 1965

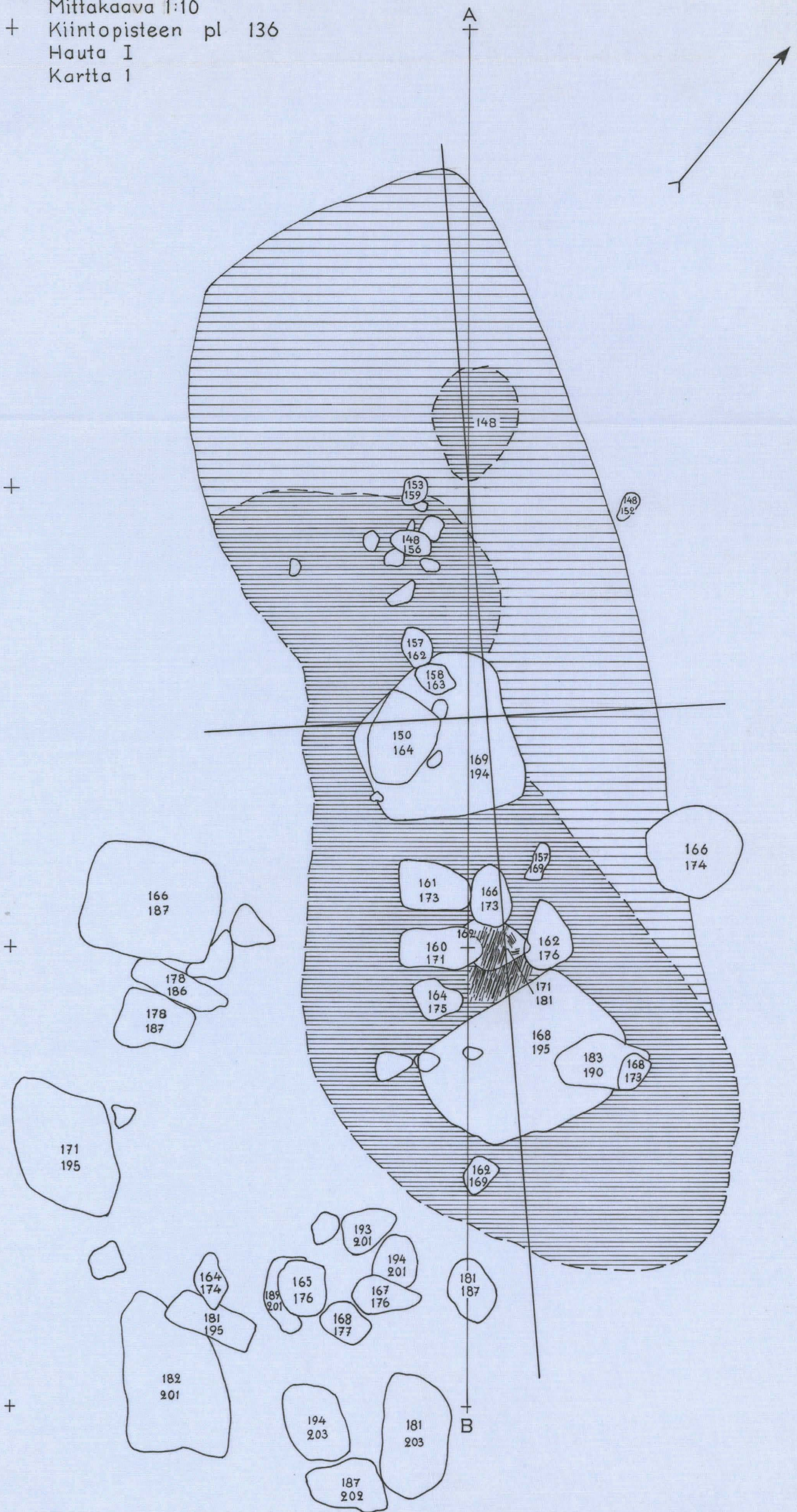
Mittakaava 1:10

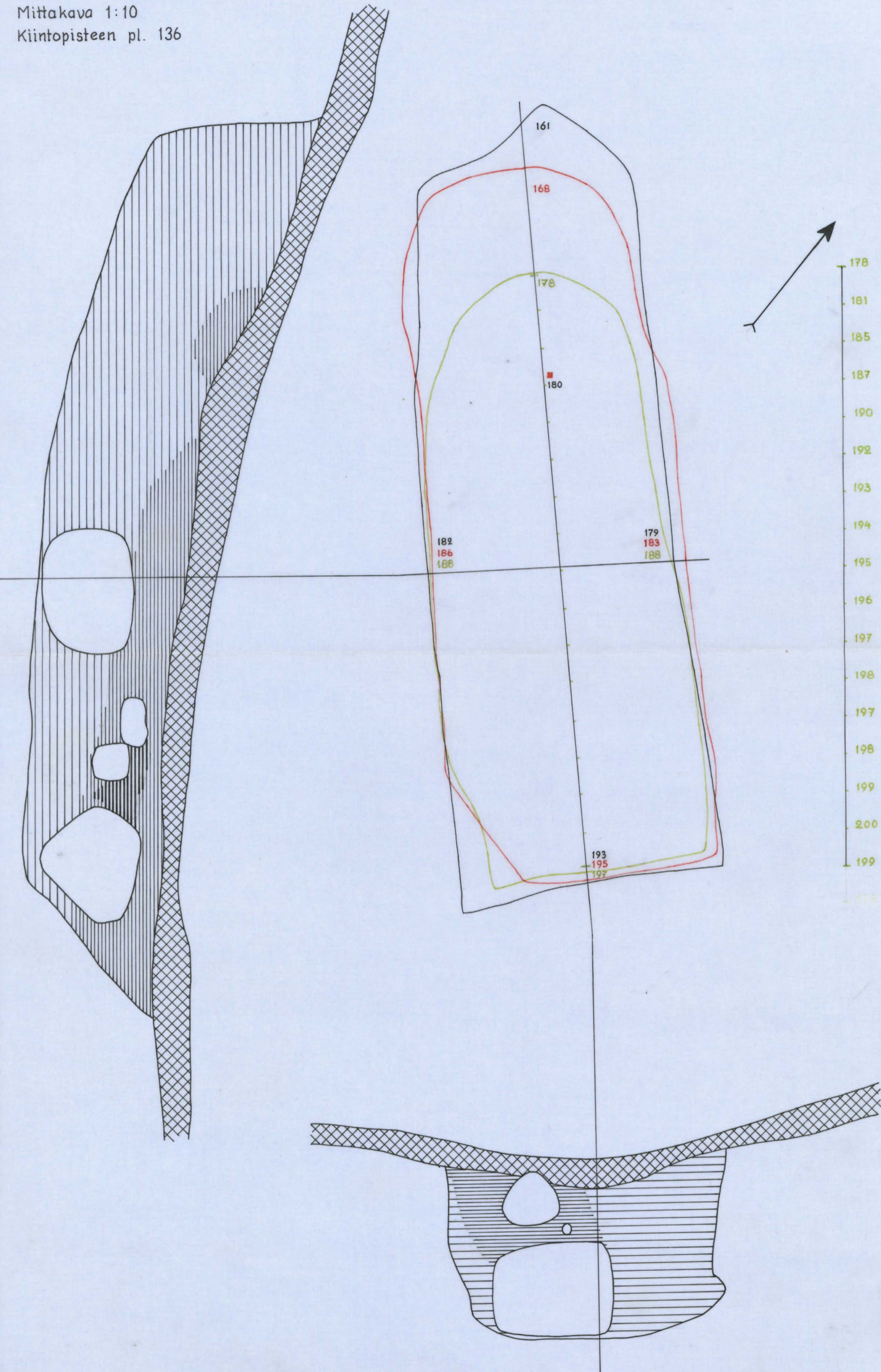
+ Kiintopisteen pl 136

Hauta I

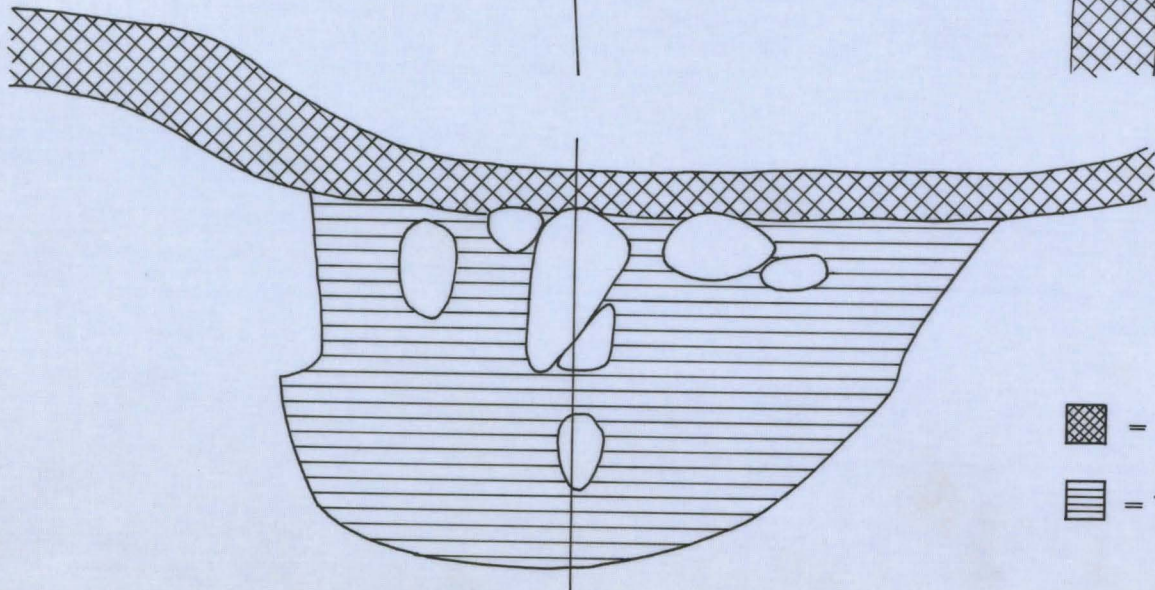
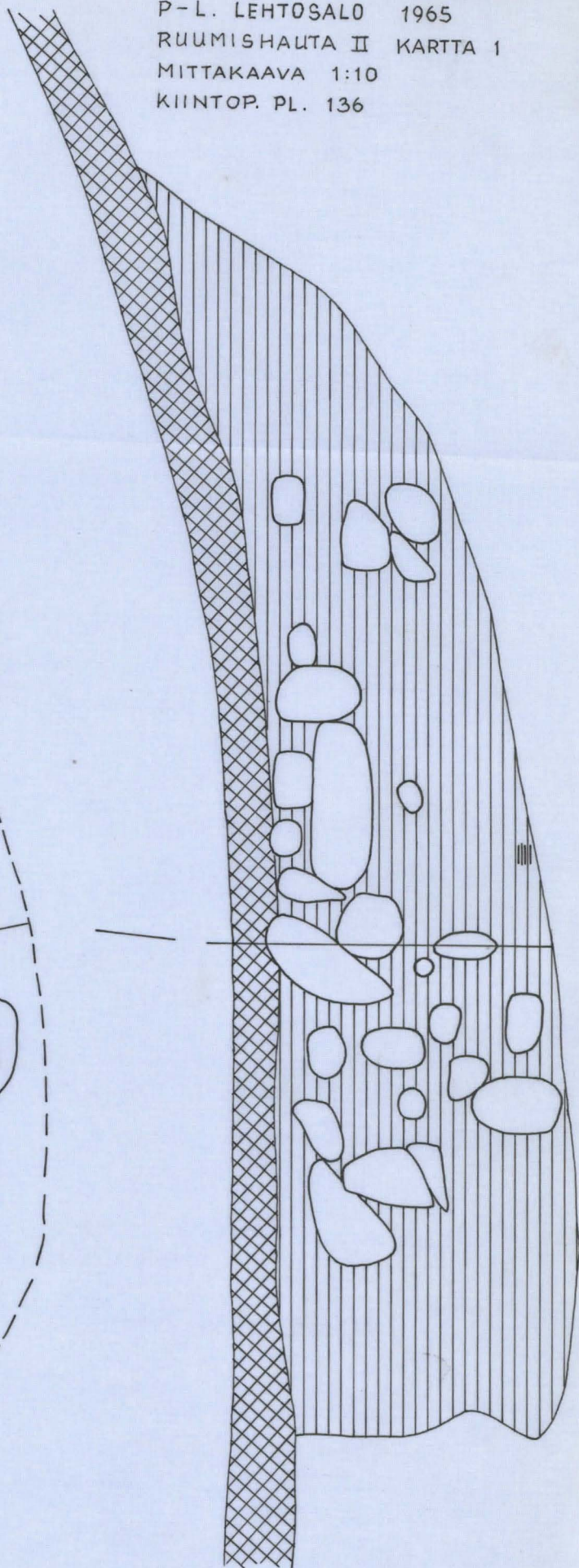
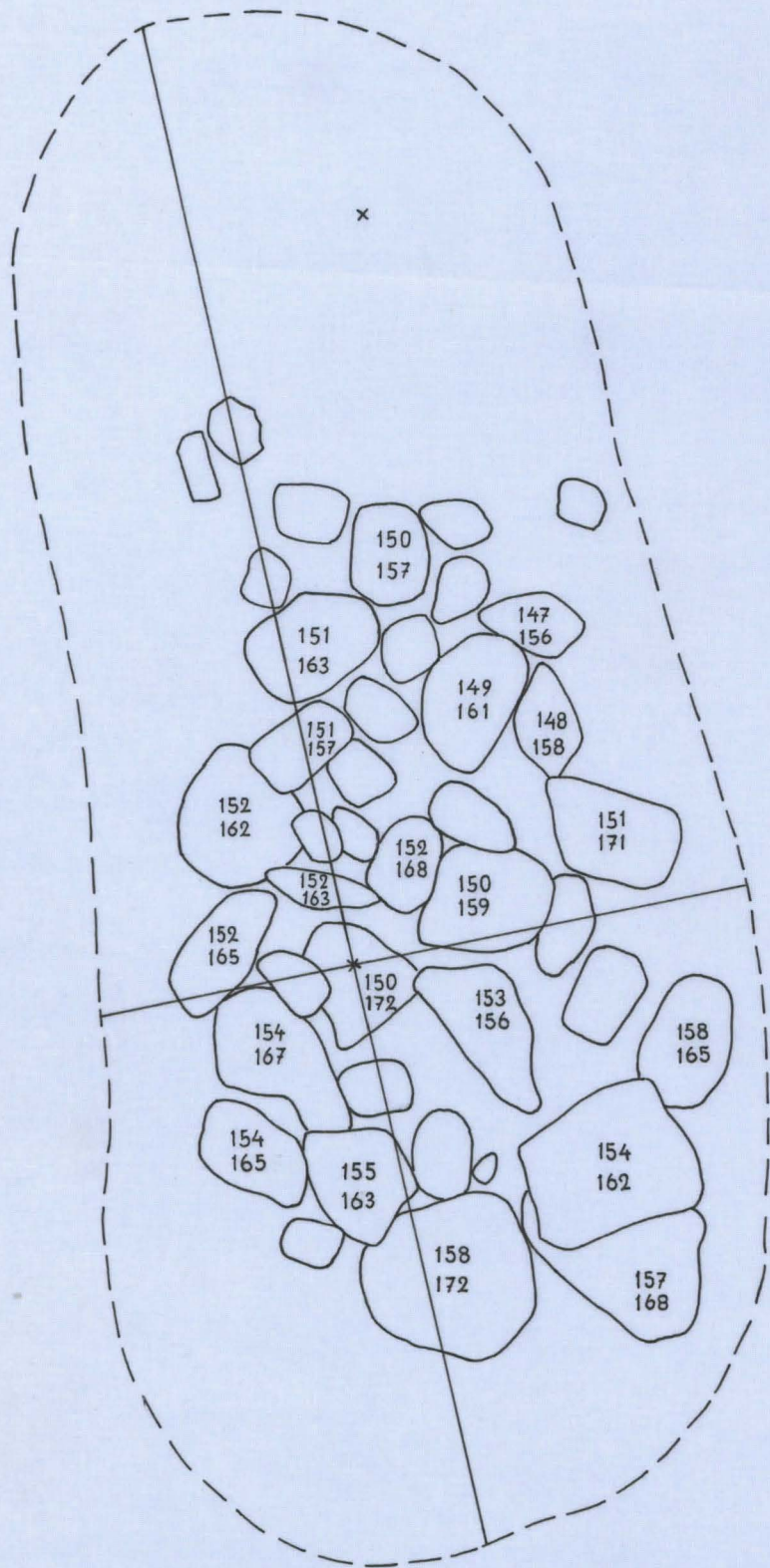
Kartta 1

Karttaliite 4

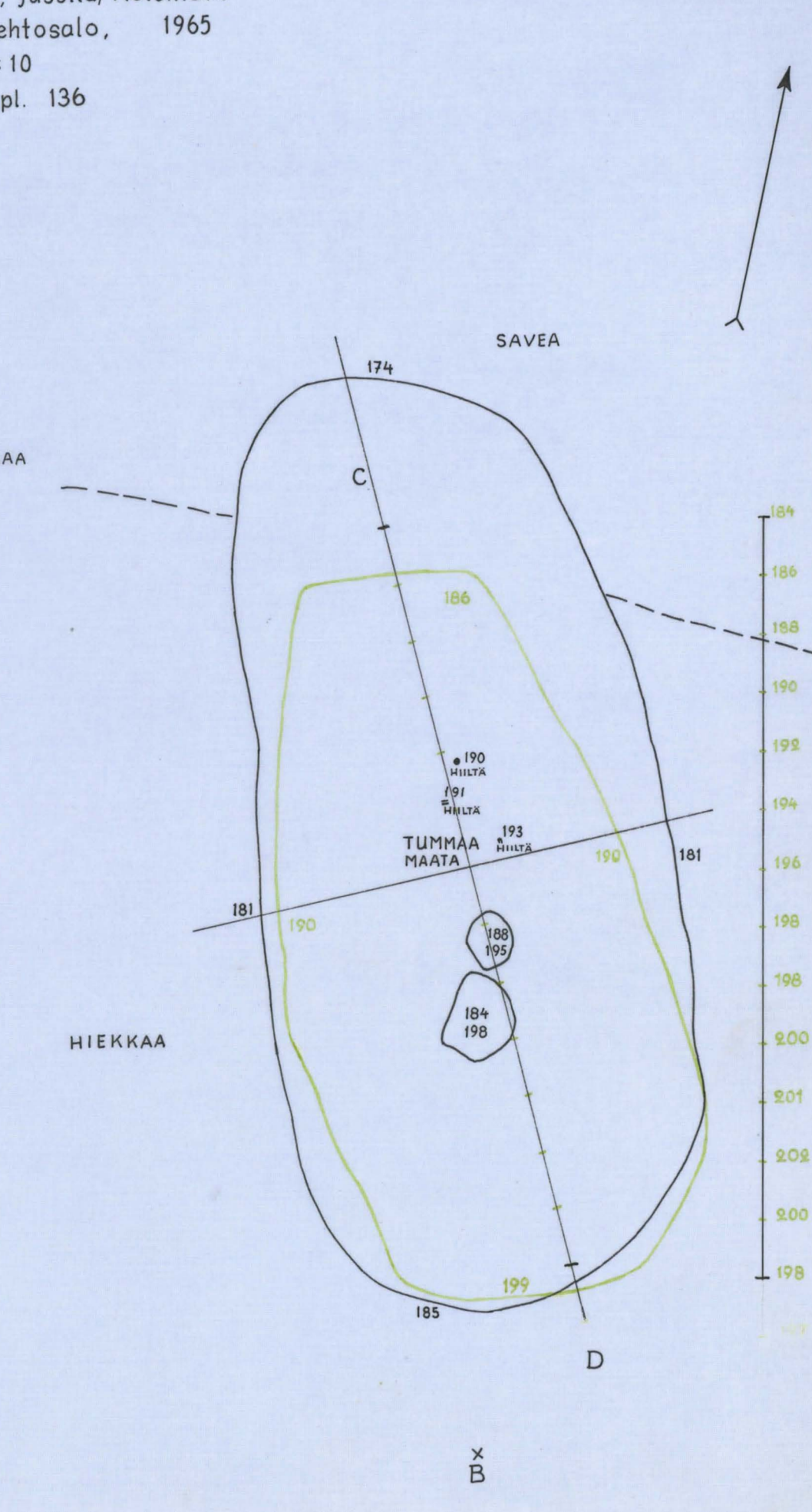
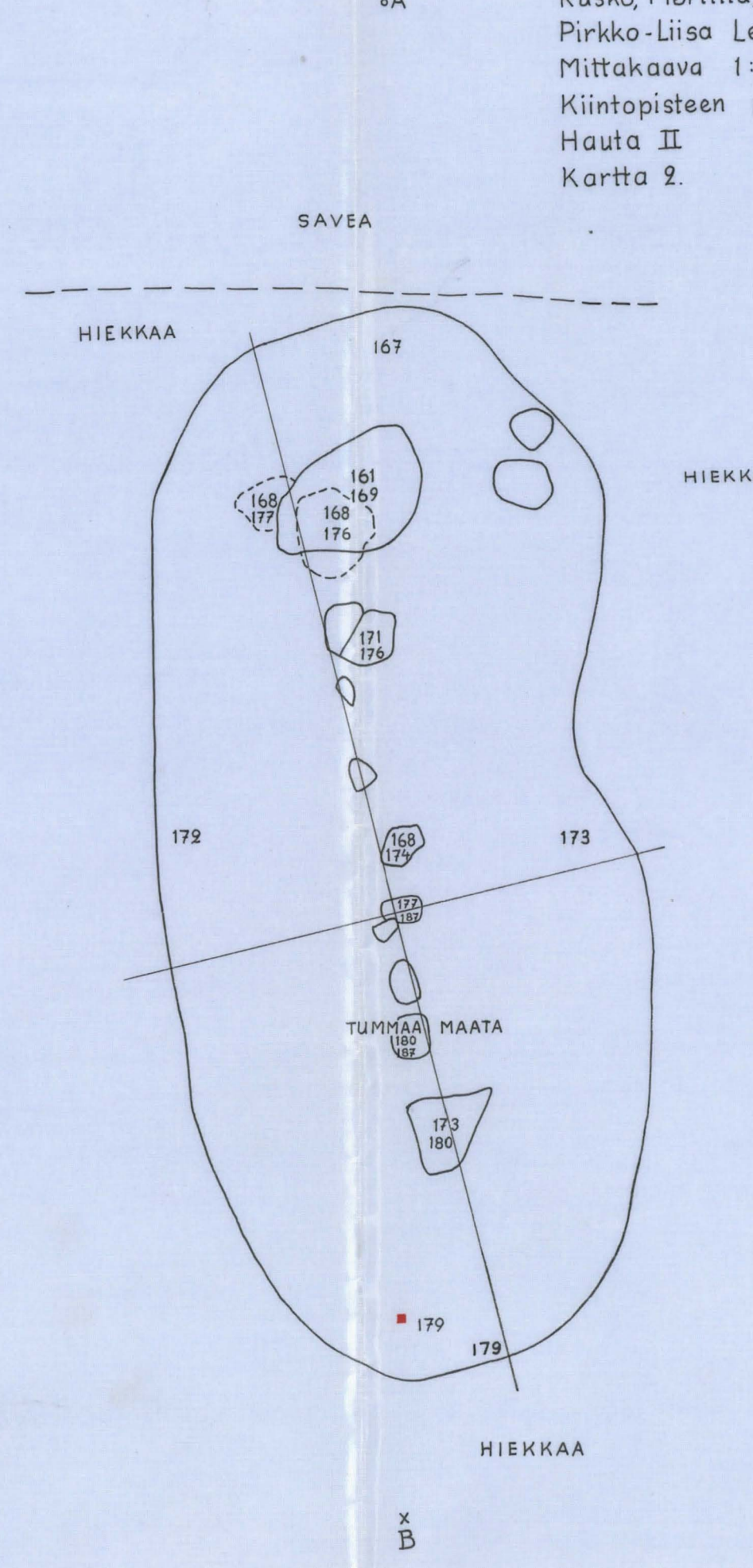
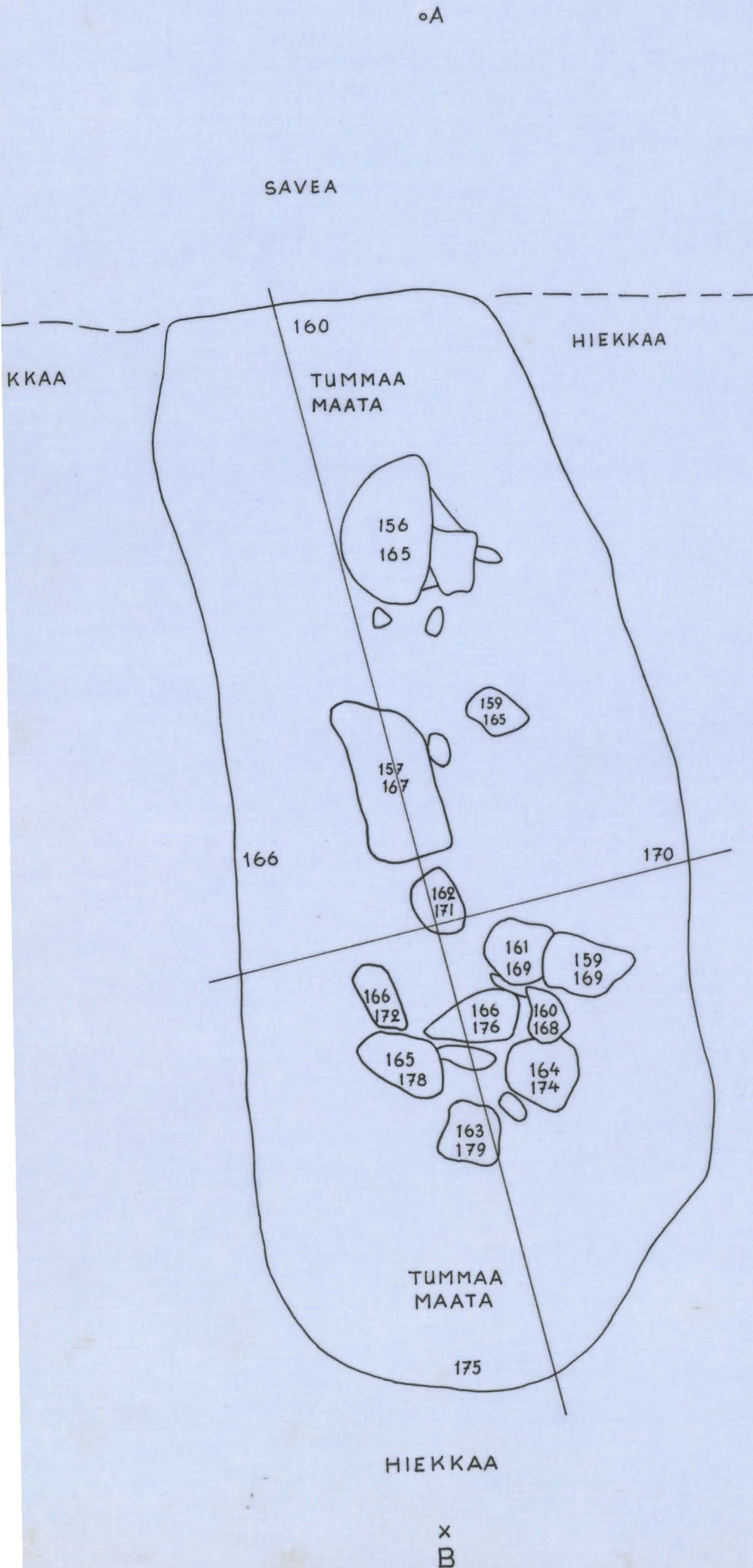
A

▨ = TURVETTA

▨ = TUMMAA MAATA

Rusko, Merttilä, Jussila, Koismäki
Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1965
Mittakaava 1:10
Kiintopisteen pl. 136
Hauta II
Kartta 2.

RUSKO

MERTTILÄ
JUSSILA
KOISMÄKI

PINTAPUNNITUSKARTTA
1:50

P-L. LEHTOSALO
1965

	-2	-1	1	2	3	4		
a	+ 215 223 260	+ 213 219 249	+ 206 213 220	+ 201 207 222	+ 195 204 228	+ 195 200 221	M7+ 198 206 217	a
b	+ 238 243 266	+ 222 233 263	+ 221 227 241	+ 219 224 255	+ 216 222 233	+ 211 216 233	+ 213 219 236	b
c	+ 255 262 279	+ 243 246 268	+ 238 245 266	+ 236 241 263	+ 232 238 262	+ 227 235 250	+ 224 232 244	c
d	+ 262 268 292	+ 255 259 285	+ 253 255 281	+ 249 255 272	+ 240 246 272	+ 231 243 258	+ 234 239 252	d
e	+ 269 277 292	+ 268 274 282	+ 266 271 278	+ 261 264 277	+ 258 261 280	+ 260 266 280	+ 258 263 276	e
						+ 276 282 284	M8+ 273 280 287	
	-2	-1	1	2	3	4		

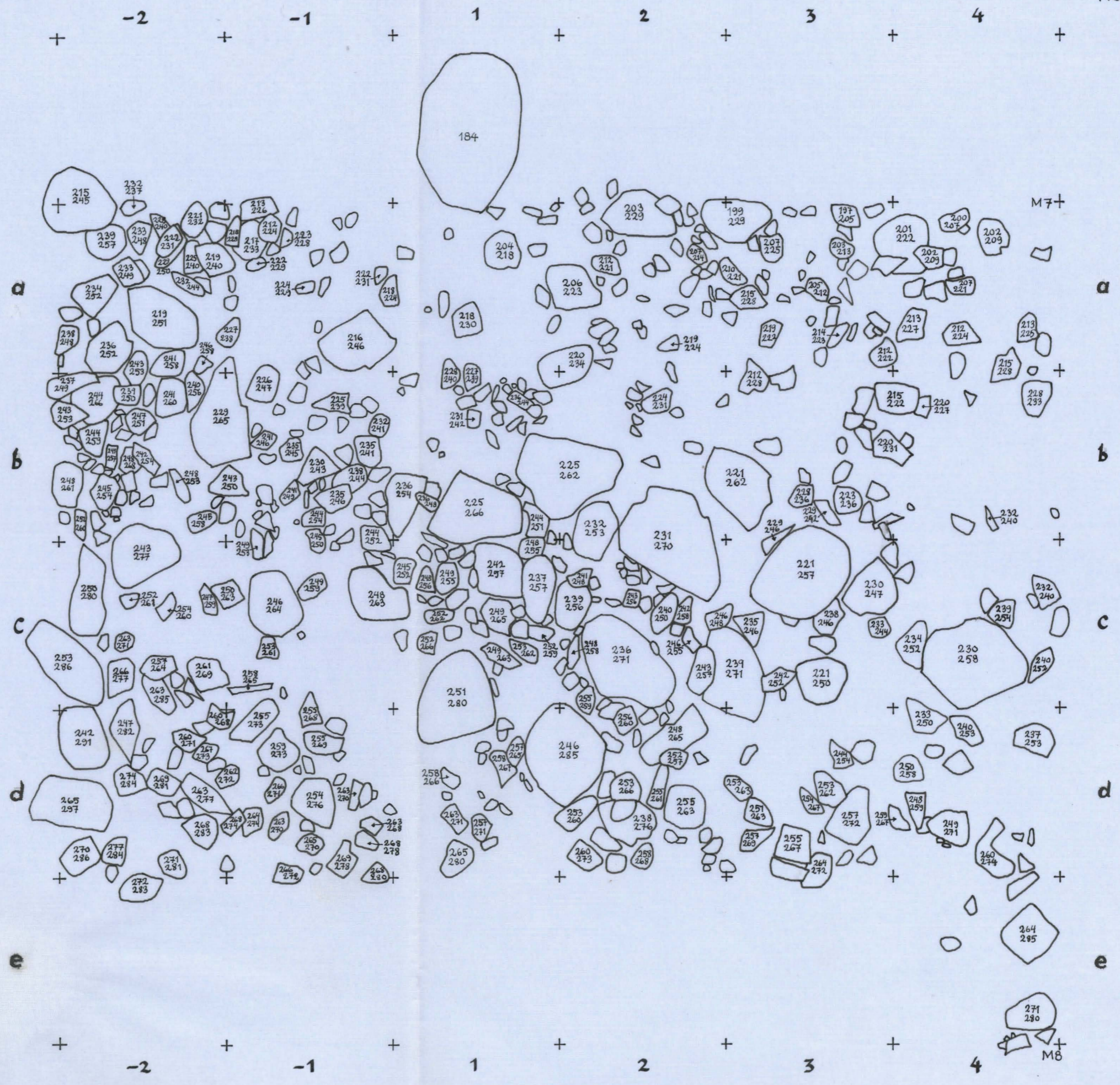
RUSKO

MERTTILÄ
JUSSILA
KOISMÄKI

I KERROS

1:25
KIINTOPISTEEN PL 036

P-L. LEHTOSALO
1965

M7+

a

b

c

d

e

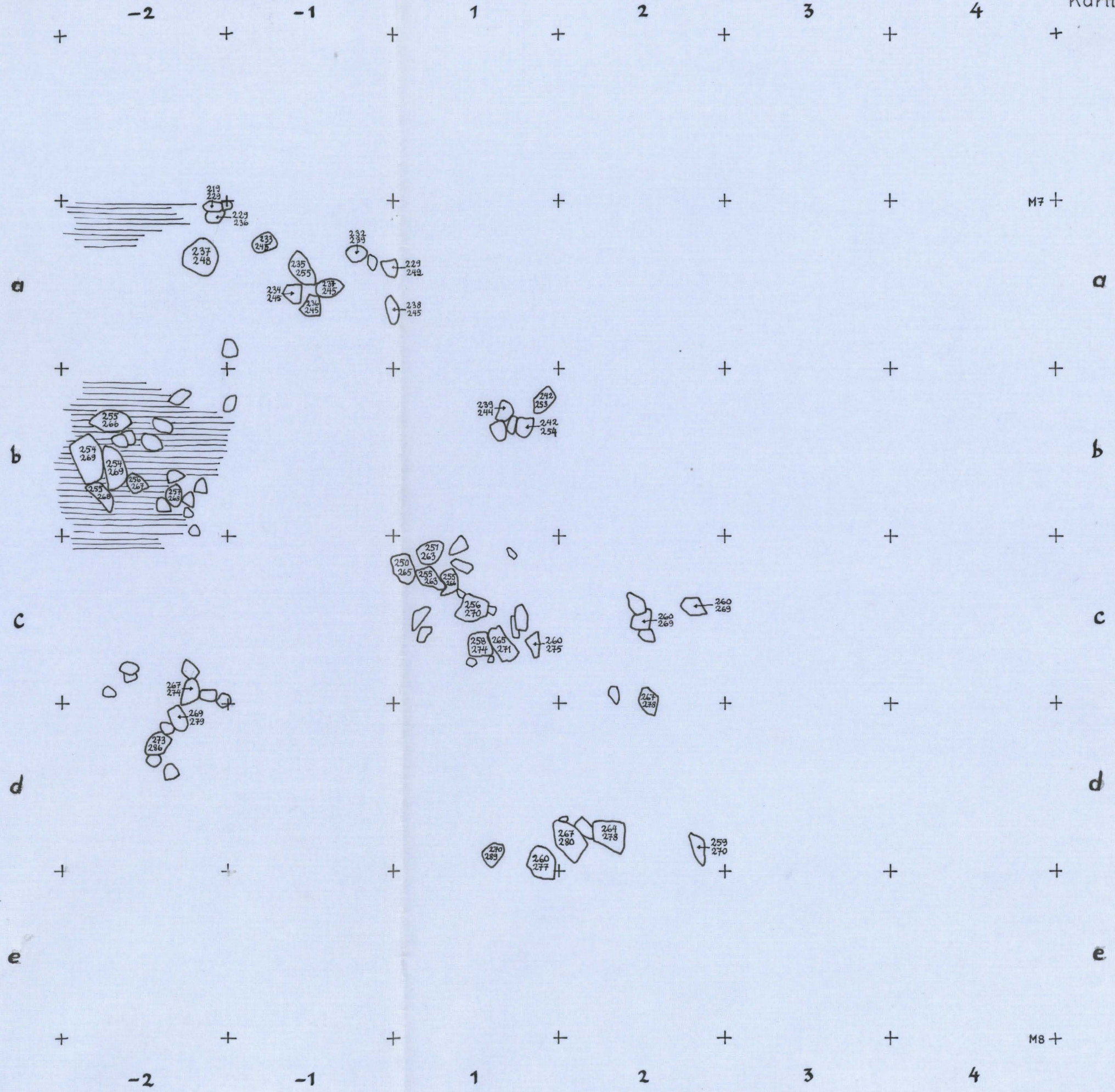
M8

RUSKO

MERTTILÄ
JUSSILA
KOISMÄKI

II KERROS
1:25

P-L. LEHTOSALO
1965

M7 +

a

b

c

d

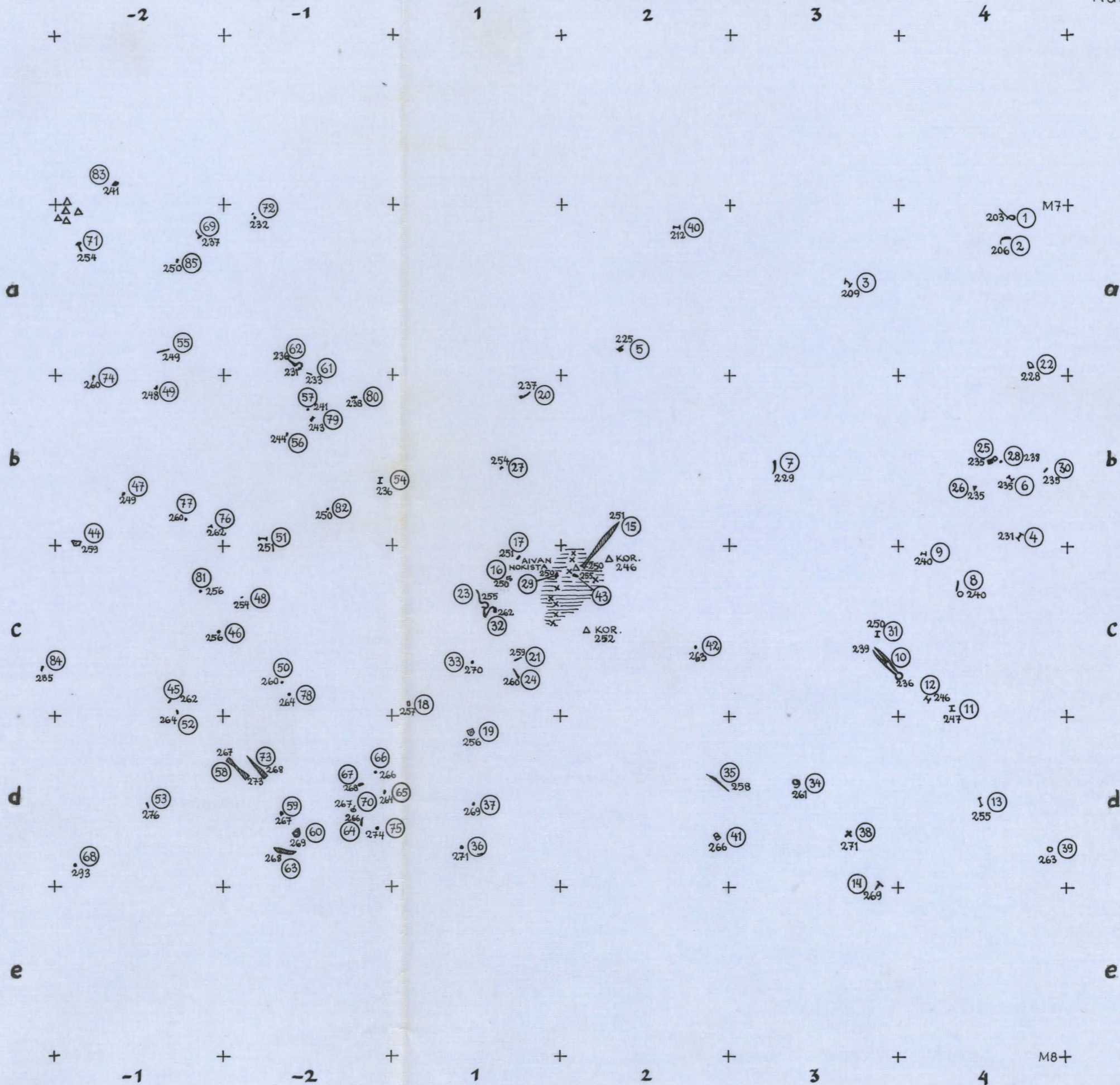
e

M8 +

RUSKO
MERTTILÄ
JUSSILA
KOISMÄKI

LÖYTÖKARTTA
1:25

P-L. LEHTOSALO
1965

32021

1. Koismäki luoteesta kuvattuna.

32022

2. Koismäki kuvattuna koillisesta.

32023

3. Koismäki kuvattuna idästä päin.
Taustalla äärimmäisenä oikealla
näkyä Hiisimäki.

32024

4. Koismäki kuvattuna itäkaakosta.

32025

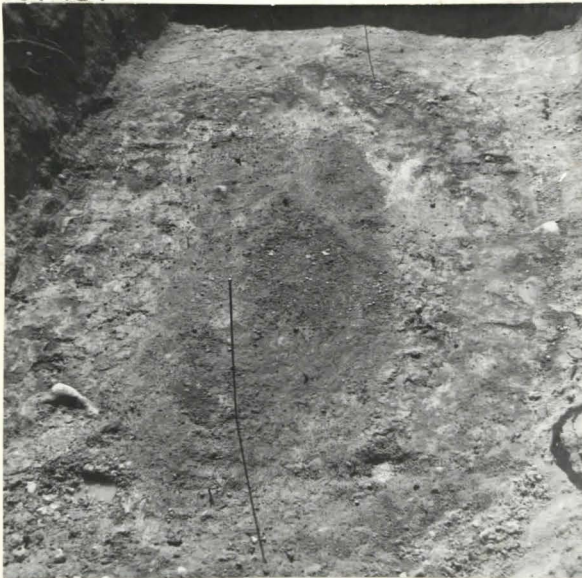

5. Koismäki kuvattuna etelästä.
Ruhikon peittämässä rinteessä
on polttokenttäkalmisto.

31455

6. HAUDAN I KAIVAUKSEN
ALKUVAIHEITA LOUNAASTA KUVATTUNA.
31457

7. HAUTA I KUVATTUNA LUOTEES-
TEESTA PÄIN.
31458

9. HAUTA I KUVATTUNA ETE-
LÄSTÄ KÄSIN.

RUSKO - JUSSILA - KOISMÄKI

31456

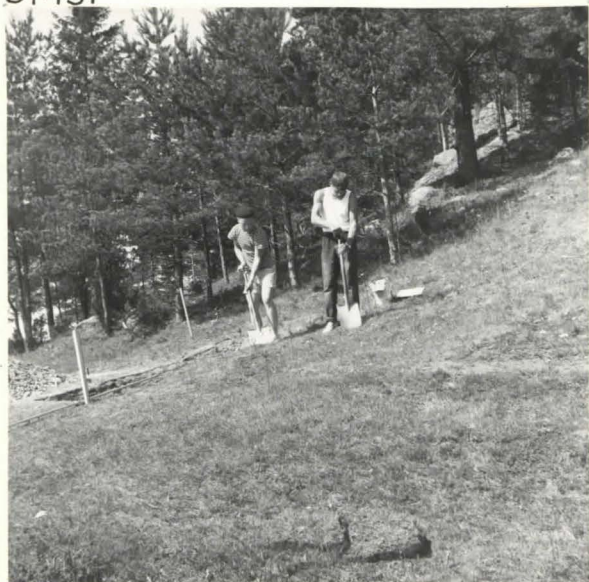
8. HAUTA I KUVATTUNA LUOTEES-
TA KÄSIN. HAUDAN PAIKKA NÄ-
KY Y TUMMEMPANA KOSTUTETUS-
SA MAASSA.
31459

10. HAUTA I KUVATTUNA KAA-
KOSTA. HAUTA NÄKY Y SAVIMAAS-
SA TUMMEMPANA ALUEENA.

RUSKO - JUSSILA - KOISMÄKI

31451

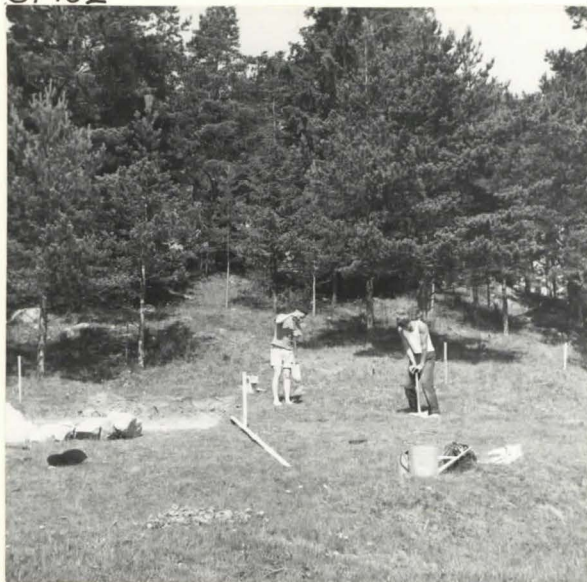
11. HAUTA II:N KOHDALTA
POISTETAAN TURVETTA, VA-
SEMMALLA JO KAIVETTU HAUTA I.
KUVA OTETTU KAAKOSTA.

31453

13. HAUTA II:N TOINEN KI-
VIKERROS KUVATTUNA ETE-
LÄKÄAKOSTA.

31452

12. SAMA KUIN EDELLEISISSÄ
KUVASSA KUVATTUNA ETE-
LÄKÄAKOSTA.

31454

14. HAUDAN II TOINEN KI-
VIKERROS KUVATTUNA POH-
JOISLUOTEESTA.

31460

15. POLTTOKENTTÄKALMISTOA
KOISMÄEN ETELÄRINTEESSÄ,
MISSÄ KOEKAIVAUS SUORITET-
TIIN. KUVATTU IDÄSTÄ PÄIN.

31461

16. SAMA PAIKKA KUIN EDEL-
LÄ KUVATTUNA HIEMAN ENEM-
MÄN KOILLISESTA.

31462

17. POLTTOKENTTÄKALMISTON
KIVEYSTÄ JA NOKISTA MAATA,
KUVATTU LOUNAASTA PÄIN.